

Regeringens proposition

1981/82: 31

om avgifter vid tingsrätt, m. m.

beslutad den 24 september 1981.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

ROLF WIRTÉN

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att kostnaderna för inskrivningsväsendet i princip helt skall täckas genom avgifter. För verksamheten vid tingsrätternas målenheter förutsätts att, liksom hittills, schablonmässigt bestämda avgifter skall tas ut, vilka skall bidra till att täcka kostnaderna för denna verksamhet. Den avgiftsfrihet som staten, kommunerna och landstingskommunerna f. n. åtnjuter i fråga om ansöknings- och expeditonsavgifter vid tingsrätterna föreslås slopad.

Vidare föreslås bl. a. att länsstyrelserna inte längre skall medverka vid indrivning av obetalda tingsrättsavgifter och stämpelskatter.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 1982.

Förslag till

Lag om ändring i stämpelskattelagen (1964: 308)

Härigenom föreskrivs att 14, 36 och 37 §§ stämpelskattelagen (1964: 308)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §

Skatteplikt föreligger *icke* vid

- 1) förvärv av utländskt skepp;
- 2) förvärv av skeppsbygge genom skeppsbyggnadsavtal eller överlåtelse av sådant avtal, innan bygget fullbordats;
- 3) förvärv av nybyggt skepp omedelbart från den som byggt skeppet;
- 4) förvärv av *fiskeskepp samt* skepp, som är avsett för livräddning eller *eljest* för annat ändamål än yrkesmässig sjöfart;

eller

5. återgång av fång i fall, där rätt till återvinning föreligger enligt 42 §.

Skatteplikt föreligger *inte* vid

- 1) förvärv av utländskt skepp;
- 2) förvärv av skeppsbygge genom skeppsbyggnadsavtal eller överlåtelse av sådant avtal, innan bygget *har* fullbordats;
- 3) förvärv av nybyggt skepp omedelbart från den som *har* byggt skeppet;
- 4) förvärv av skepp, som är avsett *att användas för yrkesmässigt fiske*, för livräddning eller *i övrigt* för annat ändamål än yrkesmässig sjöfart;

eller

5. återgång av fång i fall, där rätt till återvinning föreligger enligt 42 §.

36 §

I fall, som avses i 30 § 1 mom. första stycket a) eller b), skall skatten *inbetalas* till beskattningsmyndigheten eller den myndighet regeringen bestämmer inom en månad från den dag, då *expedition* i ärendet *blir tillgänglig för* sökanden, eller vid tillämpning av andra stycket samma moment, den senare dag, då beslutet om skattens fastställande meddelas. Innan *expedition* i ärendet *blivit tillgänglig* eller beslut *som nu sagts blivit meddelat*, må skatten *icke mottagas*. Fastställer överrätt skatten till högre belopp än beskattningsmyndigheten förut beräknat eller vitsordar *skattskyldig* anmärkning av den enligt 48 § förord-

I fall, som avses i 30 § 1 mom. första stycket a) eller b), skall skatten *betalas* till beskattningsmyndigheten eller den myndighet regeringen bestämmer inom en månad från den dag, då *beslut* i ärendet *tillhandahålls* sökanden, eller, vid tillämpning av andra stycket samma moment, den senare dag, då beslutet om skattens fastställande meddelas. Innan *beslut* i ärendet *tillhandahållits* eller beslut *om skatten meddelats*, får skatten *inte tas emot*. Fastställer överrätt skatten till högre belopp än beskattningsmyndigheten förut beräknat eller vitsordar *den skattskyldige* anmärkning av den enligt 48 § förord-

¹ Lagen omtryckt 1979: 1060.

Senaste lydelse av lagens rubrik 1974: 864.

Nuvarande lydelse

nade granskningsmyndigheten, skall sålunda tillkommande skattebelopp *inbetalas* till länsstyrelsen i det län, dit beskattningsmyndigheten hör inom en månad efter det att överrättens beslut meddelats eller granskningsmyndigheten erhållit meddelande om vitsordandet.

I fall, som avses i 30 § 1 mom. första stycket c), åligger det den skattskyldige att *inbetala* skatten genom insättning på beskattningsmyndighetens postgirokonto inom den tid, som gäller för avgivande av deklaration. Om den av beskattningsmyndigheten eller besvärsmyndighet fastställda skatten överstiger vad som *skolat utgöras* enligt deklaration eller, då beslut förut meddelats i saken, enligt det beslut som närmast föregått, åligger det den skattskyldige att inom tid, som beskattningsmyndigheten bestämmer, till denna *inbetala* det felande beloppet. Vad nu sagts skall även gälla, om skatt fastställs *ehuru* deklaration *ej* avgetts.

När synnerliga skäl äro därtill, må beskattningsmyndighet, som avses i andra stycket, bevilja anstånd med skattens *erläggande*.

Den handling, som ligger till grund för skattens fastställande eller, när *fråga är* om inteckning i fast egendom, tomträtt eller skepp, pantbrev eller vilandebevis må beskattningsmyndigheten *icke utlämna*, förrän skatten erlagts. Har inteckning *överförts* från skeppsbyggnadsregistret till skeppsregistret i samband med att skeppsbygge registrerats som skepp, må *icke* nationalitetshandling för skeppet *utlämnas*, förrän skatten för inteckningen erlagts.

Föreslagen lydelse

nade granskningsmyndigheten, skall sålunda tillkommande skattebelopp *betalas* till beskattningsmyndigheten inom en månad efter det att överrättens beslut meddelats eller granskningsmyndigheten erhållit meddelande om vitsordandet. *Överrätt eller granskningsmyndighet skall omedelbart lämna beskattningsmyndigheten uppgift om det tillkommande skattebeloppet.*

I fall, som avses i 30 § 1 mom. första stycket c), åligger det den skattskyldige att *betala* skatten genom insättning på beskattningsmyndighetens postgirokonto inom den tid, som gäller för avgivande av deklaration. Om den av beskattningsmyndigheten eller besvärsmyndighet fastställda skatten överstiger vad som *skall erläggas* enligt deklaration eller, då beslut förut meddelats i saken, enligt det beslut som närmast föregått, åligger det den skattskyldige att inom tid, som beskattningsmyndigheten bestämmer, till denna *betala* det felande beloppet. Vad nu sagts skall även gälla, om skatt fastställs *trots att* deklaration *inte har lämnats*.

Om synnerliga skäl *föreligger*, får beskattningsmyndigheten bevilja anstånd med *att erlägga* skatten.

Beskattningsmyndigheten *får inte lämna ut* den handling, som ligger till grund för skattens fastställande eller, när *det är fråga* om inteckning i fast egendom, tomträtt eller skepp, pantbrev eller vilandebevis, förrän skatten *har* erlagts. Har *en* inteckning *förts över* från skeppsbyggnadsregistret till skeppsregistret i samband med att *ett* skeppsbygge registrerats som skepp, *får inte* nationalitetshandling för skeppet *lämnas ut*, förrän skatten för inteckningen *har* erlagts.

37 §

1 mom. *Inbetalas skatt, som fastställts av inskrivningsmyndighet, icke inom angiven tid, skall beskattningsmyndigheten göra anmälan därom till länsstyrelsen i det län, dit beskattningsmyndigheten hör. Vid sådan anmälan skall fogas beslut om skattens fastställande eller annat bevis, innehållande uppgift om skattens belopp och erforderliga uppgifter om den skattskyldige. Fastställer överrätt skatten till högre belopp än beskattningsmyndigheten förut beräknat eller vitsordar skattskyldig anmärkning av den enligt 48 § förordnade granskningsmyndigheten, skall överrätten eller, i det senare fallet, granskningsmyndigheten omedelbart lämna länsstyrelsen motsvarande uppgifter rörande det tillkommande skattebeloppet. Efter anmälan, som nyss nämnts, ävensom vid försummad inbetalning av tillkommande skattebelopp åligger det länsstyrelsen att förordna om uttagande av felande belopp jämte i förekommande fall restavgift enligt 2 mom. i den ordning, som enligt uppbördslagen (1953:272) gäller för indrivning av restförd skatt.*

Har skatt i fall, som avses i 30 § 1 mom. första stycket c), icke inbetalats inom föreskriven tid, skall förfallet skattebelopp jämte i förekommande fall restavgift enligt 2 mom. på framställning av beskattningsmyndigheten omedelbart uttagas genom utmätning.

2 mom. Har skattskyldig underlåtit att inbetala skatt inom föreskriven tid, skall restavgift erläggas till den myndighet, som i sådant fall skall uppbära skatten. Restavgiften skall utgå efter fyra öre för varje hel krona av den del av skatten som icke erlagts i rätt tid, dock ej med mindre belopp än tio kronor. Öretal som uppkommer vid beräkning av

1 mom. Har skatt inte betalats inom föreskriven tid, skall förfallet skattebelopp jämte i förekommande fall restavgift enligt 2 mom. på framställning av beskattningsmyndigheten omedelbart tas ut genom utmätning.

2 mom. Har den skattskyldige underlåtit att betala skatt inom föreskriven tid, skall restavgift erläggas till beskattningsmyndigheten. Restavgiften skall utgå efter fyra öre för varje hel krona av den del av skatten som inte har erlagts i rätt tid, dock inte med mindre belopp än tio kronor. Öretal som uppkommer vid beräkning av restavgift

Nuvarande lydelse

restavgift jämnas till närmast högre hela krontal.

När dröjsmålet med betalningen är obetydligt eller *eljest* särskilda skäl *föranleda det, må* befrielse från *skyldighet* att erlägga restavgift meddelas av länsstyrelse i fråga om skatt, som avses i 1 mom. första stycket, och av beskattningsmyndigheten *beträffande annan skatt.*

Riksskatteverket *äger* meddela föreskrifter i fråga om befrielse från *skyldighet* att erlägga restavgift.

Föreslagen lydelse

jämnas till närmast högre hela krontal.

Beskattningsmyndigheten *får be-
fria från skyldigheten* att erlägga restavgift, när dröjsmålet med betalningen är obetydligt eller *om det annars finns* särskilda skäl.

Riksskatteverket *får* meddela föreskrifter i fråga om befrielse från *skyldigheten* att erlägga restavgift.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982.

BUDGETDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1981-09-24

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Åsling, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Petri, Eliasson, Gustafsson, Tillsander, Molin

Föredragande: statsrådet Wirtén

Proposition om avgifter vid tingsrätt, m. m.

---

1 Inledning

Stämpelskatteutredningen (B 1977:06) har i juni 1980 lämnat sitt delbetänkande (Ds B 1980:7) Avgifter vid tingsrätt m. m.¹ I betänkandet har utredningen föreslagit att olika ekonomiska mål skall fastställas för skilda verksamheter vid tingsrätterna. För viss verksamhet föreslås att samtliga kostnader skall täckas med avgifter, medan annan verksamhet, enligt utredningen, inte alls eller endast delvis bör avgiftsfinansieras. Vidare föreslås bl. a. att statens, kommunernas och landstingskommunernas avgiftsfrihet vid tingsrätterna skall upphöra. Utredningens sammanfattning av betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena i behandlade delar bör fogas till protokollet som *bilaga 2*.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Inledande synpunkter

Statlig verksamhet är i viss utsträckning avgiftsbelagd. Den som tar en myndighets tjänster i anspråk får då med avgifter bidra till att täcka myndighetens kostnader. I regel har statsmakterna formulerat ett ekonomiskt mål för en myndighets avgiftsbelagda verksamhet. Det ekonomiska målet anger hur stor del av kostnaderna för verksamheten som bör täckas av avgifterna. Det vanligaste ekonomiska målet är full kostnadstäckning, dvs. en myndighets intäkter från den avgiftsbelagda verksamheten skall

¹ Utredningsman departementsrådet Jan Francke.

täcka samtliga kostnader för denna verksamhet. Andra ekonomiska mål förekommer dock, t. ex. att intäkterna endast skall täcka vissa kostnader eller viss del av kostnaderna för en verksamhet. Det förekommer också avgiftsbelagd verksamhet för vilken ett ekonomiskt mål inte har fastställts.

Stämpelskatteutredningen har föreslagit att ekonomiska mål skall fastställas för tingsrätternas verksamhet. Gällande regler om avgifter vid de allmänna domstolarna (tingsrätterna, hovrätterna och högsta domstolen) återfinns i expeditionskungörelsen (1964:618). I princip har regeringen fått riksdagens bemyndigande att själv besluta om dessa avgifter (se prop. 1974:171, SkU 1974:61, rskr 1974:361). Avgiftsuttaget skall dock bygga på den av riksdagen antagna grundsatsen att den som vänder sig till en domstol och tar dess tjänster i anspråk också skall bidra till att täcka den kostnad som därigenom drabbar det allmänna (se prop. 1964:65, SkU 1964:42). Riktlinjer för hur stort detta bidrag skall vara saknas däremot. Endast den begränsningen torde gälla att avgiftsuttaget inte får överskrida det allmännas totala kostnader för verksamheten. Inom denna ram finns det inte några klart formulerade ekonomiska mål för verksamheten vid de allmänna domstolarna. Då sådana mål nu föreslås för tingsrätterna och riksdagen tidigare har antagit riktlinjer för avgiftsuttaget vid de allmänna domstolarna, anser jag att frågan om ekonomiska mål för domstolsverksamheten bör underställas riksdagens prövning.

I det följande kommer jag först att behandla frågan om ekonomiska mål för verksamheten vid tingsrätterna. Jag kommer därefter att ta upp några andra frågor som utredningen har behandlat, nämligen frågan om statens, kommunernas och landstingskommunernas avgiftsfrihet vid tingsrätterna, frågan om avgifts- och skattefrihet för fiskeskepp samt vissa bestämmelser om förfarandet då avgifter eller stämpelskatt inte erläggs inom rätt tid.

I detta ärende har jag samrått med chefen för justitiedepartementet.

2.2 Ekonomiska mål för verksamheten vid tingsrätterna

Utredningen har föreslagit att ekonomiska mål sätts upp för de olika verksamheterna vid tingsrätterna. Fördelarna härmed är enligt utredningen flera. För det första blir frågan om kostnadstäckningsgraden – eller annorlunda uttryckt graden av subventionering – härigenom föremål för beslut på den politiska nivån, där olika intressen kan vägas mot varandra. Den myndighet som har ansvaret för verksamheten får vidare en klar utgångspunkt för sin ekonomiska uppföljning. Utredningen menar också att de som konfronteras med en avgift får en motivering för avgiftens höjd.

Utredningen påpekar dock att den särskilda karaktären av domstolarnas verksamhet gör att övervägandena när de ekonomiska målen skall fastställas blir komplicerade och att bedömningarna blir olika för olika delar av verksamheten. I första hand har utredningen valt att dela upp verksamhe-

ten i den som bedrivs vid tingsrätternas målenheter och den som bedrivs vid inskrivningsmyndigheterna.

Jag finner utredningens tillvägagångssätt lämpligt och kommer därför att först behandla verksamheten vid målenheterna och därefter verksamheten vid inskrivningsmyndigheterna.

2.2.1 Ekonomiska mål för verksamheten vid målenheterna

Verksamheten vid tingsrätternas målenheter domineras av arbetet med brottmål och tvistemål. Härutöver handläggs olika typer av ärenden.

Brottmål

Enligt utredningen kan uppskattningsvis hälften av tingsrätternas totala kostnader hänföras till brottmålshanteringen. Det har emellertid inte föresvävat utredningen att belasta brottmålen med avgifter. Den verksamheten bör alltså, enligt utredningen, inte till någon del täckas genom avgifter.

En remissinstans, rättegångsutredningen, anser att en diskussion härom borde ha förts. Utan att ta ställning till frågan om avgifter i brottmål, påpekar rättegångsutredningen att det inte är principiellt orimligt att en tilltalad, om åtalet bifalls, får betala en del av domstolens kostnader för förfarandet, lika väl som han kan åläggas att betala bevisnings- och försvarskostnader.

Stockholms tingsrätt anser att mål, vari enskilt åtal har väckts, bör avgiftsbeläggas. Tingsrätten hävdar att dessa mål, som visserligen är fåtåliga, föranleder domstolarna mycket arbete och att de dessutom ofta är sådana att det kan ifrågasättas om inte rättsväsendets resurser missbrukas.

För egen del får jag anföra följande. Brottmålsprocessen är ett led i en kedja av ingripanden som tillsammans utgör samhällets reaktion på ett brottsligt förfarande. I tidigare led finns bl. a. polis- och åklagarmyndigheternas verksamhet och i ett senare led i vissa fall kriminalvårdande åtgärder. Det framstår som både orealistiskt och principiellt felaktigt att samhället genom avgifter skulle erhålla bidrag till kostnaderna för den brottsutredande eller kriminalvårdande verksamheten. Jag är lika främmande för tanken att bryta ut ett led i kedjan, brottmålsprocessen, och finansiera den genom avgifter. Det kan också framhållas att domstolarnas verksamhet på brottmålsidan utgör en del av samhällets kriminal- och socialpolitik och att det även av det skälet inte framstår som rimligt att avgiftsbelägga verksamheten. Jag delar därför stämpelskatteutredningens uppfattning att avgifter inte skall tas ut i brottmål, vari åklagaren för talan.

Saken ligger annorlunda till i mål om enskilt åtal. Sådant åtal får i allmänhet väckas endast om åklagaren provat åtalsfrågan och beslutat att inte åtala. Målsägandens ställning i processen erinrar mycket om en kärandes ställning i ett tvistemål. Som Stockholms tingsrätt har påpekat kan det ifrågasättas om inte i en del fall av enskilt åtal det i själva verket rör sig om ett missbruk av rättsväsendets resurser. Jag anser därför att i mål om

enskilt åtal en avgift bör tas ut av målsäganden. Denna bör motsvara vad som tas ut av käranden i ett vanligt tvistemål, en fråga som jag nu övergår till att behandla.

Tvistemål och övriga ärenden vid målenheterna

För den verksamhet, utom brottmålen, som bedrivs vid målenheterna föreslår utredningen att ekonomiska mål skall fastställas. För mål om lagsökning och betalningsförelägganden föreslås att full kostnadstäckning skall gälla. I familjerättsliga mål, mål enligt lagen (1974: 8) om rättegången i tvistemål om mindre värden (småmålslagen) och vissa domstolsärenden föreslås viss kostnadstäckning på så sätt att samma avgiftsnivå skall tillämpas som i mål om lagsökning och betalningsförelägganden. I övriga tvistemål, dvs. dispositiva tvistemål som handläggs i ordinärt förfarande, föreslås att en viss procentsats av självkostnaden skall tas ut. I avvaktan på att ett tillförlitligt underlag för att beräkna denna självkostnad skall kunna tas fram, föreslås dock att en schablonmässigt bestämd avgift tas ut.

Remissutfallet i denna del är blandat. Flertalet remissinstanser tillstyrker emellertid att ekonomiska mål ställs upp för den här avsedda verksamheten. En del av dessa, bl. a. domstolsverket, pekar dock på de praktiska svårigheter som föreligger när det gäller att göra kostnadsberäkningar för vissa måltyper, främst de dispositiva tvistemålen. Ett inte obetydligt antal remissinstanser avvisar bestämt förslaget om ekonomiska mål för tvistemålshanteringen. Dessa instanser redovisar såväl principiella som praktiska skäl för sin ståndpunkt.

För egen del får jag anföra följande. Svaret på frågan huruvida ekonomiska mål bör ställas upp för verksamheten vid tingsrätternas målenheter – fränsett brottmålen – beror till stor del på vilka intressen som verksamheten skall tillgodose. Såvitt gäller de indispositiva tvistemålen, dvs. i huvudsak mål med familjerättslig anknytning, samt vissa allmänna domstolsärenden är samhällets intresse av materiellt riktiga avgöranden mycket starkt uttalat.

I många sådana mål, t. ex. mål som gäller vårdnad om barn, är domstolens uppgift att tillvarata barnens intressen. Domstolens befogenheter är omfattande i dessa mål. Processen styrs av tvingande regler över vilka parterna i princip inte kan råda. Den kan därmed i vissa avseenden liknas vid brottmålsprocessen. Att under sådana omständigheter ställa upp ett ekonomiskt mål för denna verksamhet är enligt min mening inte befogat.

Beträffande de dispositiva tvistemålen var väl åtminstone tidigare domstolens huvudsakliga funktion att fälla ett avgörande i en tvist mellan enskilda parter. Verksamheten tillgodoser uppenbarligen kärandens intresse av att få tvisten avgjord och att få ett verkställbart avgörande. Emellertid har även samhället ett intresse av att denna möjlighet står medborgarna till buds.

Indirekt bidrar verksamheten till att förpliktelser i allmänhet fullgörs

frivilligt. Detta kommer alla borgenärer till godo. Verksamheten bidrar över huvud taget till att regelefterlevnaden hålls uppe. Skall ett ekonomiskt mål för verksamheten ställas upp bör hänsyn tas till detta förhållande. Att beräkna värdet av denna indirekta effekt låter sig emellertid knappast göra. Det blir ytterst fråga om en bedömning av vad allmänheten rimligen bör betala för domstolarnas tjänster. Därvid måste man enligt min mening också ta hänsyn till andra kostnader som en rättssökande måste vidkännas för att få sin rätt.

Under senare år har tillkommit att domstolarna även i de dispositiva tvistemålen i allt högre grad har att beakta typiskt samhällseliga intressen. Genom tvingande lagstiftning inskränks även på detta område parternas förfoganderätt. Som exempel kan nämnas hyreslagstiftningen, konsumentlagstiftningen och bygg- och marklagstiftningen. Det sagda talar mot att man söker uppställa något ekonomiskt mål för nu avsedda verksamhet.

De nu redovisade skälen mot att införa en ekonomisk målsättning för verksamheten vid de allmänna domstolarnas målenheter förstärks av vissa praktiska hänsyn. För det första har domstolsverket och ytterligare några remissinstanser pekat på att svårigheter föreligger när det gäller att beräkna kostnaderna för speciellt vissa delar av verksamheten. F. n. finns acceptabla beräkningar endast för målgruppen lagsökningar och betalningsförelägganden. Slutligen bör nämnas att hela rättegångsförfarandet f. n. är föremål för utredning (Ju 1977:06) och att förändringar i detta kan förväntas inom en inte alltför avlägsen framtid.

Jag vill också erinra om att regeringen hösten 1980 höjde ansökningsavgifterna för mål till sådan nivå, 120 kr., att full kostnadstäckning f. n. torde tas ut i mål om betalningsföreläggande och lagsökningar. Avgifterna i familjemål och förenklade tvistemål ligger på samma nivå, vilket stämmer överens med utredningens förslag.

De skäl som jag nu har redogjort för är sammantagna sådana att jag inte är beredd att föreslå att ekonomiska mål sätts upp för arbetet vid tingsrätternas målenheter. I stället bör schablonmässigt bestämda avgifter tas ut, vilka liksom hittills bör få fastställas av regeringen med den begränsningen att avgifterna inte sätts högre än kostnaderna.

Det bör ankomma på domstolsverket som huvudman för domstolväsendet att följa utvecklingen på området och föreslå de ändringar i avgiftsuttaget som kan anses påkallat.

2.2.2 Ekonomiska mål för verksamheten vid inskrivningsmyndigheterna

Verksamheten vid inskrivningsmyndigheterna domineras helt av hanteringen av inskrivningsärenden. Dessa utgörs främst av ärenden om lagfart, inteckning eller annan inskrivning i fastighetsbok eller tomträttsbok. Vid Stockholms tingsrätt finns dessutom sjöfartsregistret, vid vilket förs ett skeppsregister, ett skeppsbyggnadsregister och ett båtregister.

Vid flertalet av inskrivningsmyndigheterna handläggs inskrivningsären-

dena manuellt. Vid några inskrivningsmyndigheter i Stockholms, Uppsala och Gävleborgs län förs dock inskrivningsregistren med hjälp av ADB. F. n. torde ADB-systemet omfatta ungefär 15% av landets ca 4 milj. fastigheter. Övergången till ADB-behandling fortsätter.

Stämpelskatteutredningen har föreslagit att självkostnaden för verksamheten vid inskrivningsmyndigheterna helt skall täckas av avgiftsintäkter, dvs. det ekonomiska målet skall vara full kostnadstäckning. Kostnaderna för de inskrivningsmyndigheter som skall föra ADB-baserade inskrivningsregister skall därvid inte medräknas liksom inte heller motsvarande avgiftsintäkter. För den ADB-baserade inskrivningsverksamheten bör, enligt utredningen, samma avgifter gälla som för den manuella.

Utredningen har även föreslagit att självkostnaden för de ADB-baserade skepps- och skeppsbyggnadsregistren skall täckas av avgiftsintäkter. För båtregistret föreslår dock utredningen att schablonmässigt bestämda avgifter skall tas ut, vilka endast skall bidra till viss kostnadstäckning. Skälet härför är att 90% av alla anteckningar om förvärv av båt avser fiskebåtar, att sådan anteckning f. n. är avgiftsfri och att utredningen inte funnit skäl föreslå att denna avgiftsfrihet slopas.

Utredningen har som skäl för sitt ställningstagande om full kostnadstäckning anfört bl. a. att huvudsyftet med inskrivningsverksamheten är att registrera ägarförhållanden och säkerheters inbördes ordning samt att annan statlig registreringsverksamhet, t. ex. fordons- och körkortregistreringen, ofta helt täcks av avgiftsintäkter. Beträffande den ADB-baserade verksamheten anför utredningen att den f. n. endast omfattar en mindre del av landets fastigheter och att det därför inte är nödvändigt att nu ta ställning till vilka av den verksamhetens kostnader som bör ingå i kostnadsunderlaget för beräkning av avgifter vid inskrivningsmyndigheterna.

De remissinstanser som har yttrat sig i denna del har antingen tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. Sollentuna tingsrätt anser dock att utvecklingskostnaderna för de inskrivningsregister som förs med hjälp av ADB bör påverka avgifterna vid samtliga inskrivningsmyndigheter.

För egen del instämmer jag i stämpelskatteutredningens uppfattning, vilken i princip har godtagits av remissinstanserna, att självkostnaden för verksamheten vid inskrivningsmyndigheterna helt bör täckas av avgiftsintäkter, men att avgifterna vid båtregistret bör fastställas schablonmässigt.

Beträffande frågan om kostnaderna för de inskrivningsregister som förs med hjälp av ADB bör tas med vid beräkningen av självkostnaden för verksamheten anser jag till en början att rättviseskäl kräver att samma avgifter tas ut vid alla inskrivningsmyndigheter. Det är vidare enligt min mening inte rimligt att samtliga hittills nedlagda investeringskostnader i ADB-verksamheten skall tas ut i form av avgifter. Däremot finner jag det naturligt att, till skillnad mot vad som hittills har varit fallet, kostnaderna för överföringen till och driften av ADB-systemet fortsättningsvis räknas in i avgiftsunderlaget. Omfattningen av kostnadstäckningen torde få prö-

vas i samband med frågan om den framtida fastighetsdataverksamheten. I avvaktan härpå godtar jag utredningens förslag att kostnaderna för de ADB-baserade registren inte skall tas med i beräkningsunderlaget.

Jag anser att regeringen bör ges befogenhet att inom den givna totalramen, full kostnadstäckning, bestämma avgifterna för olika ärendetyper. Domstolsverket bör följa upp avgifterna och föreslå erforderliga ändringar.

2.3 Avgiftsfriheten för staten, kommunerna och landstingskommunerna

Om staten, en kommun eller en landstingskommun tar i anspråk de tjänster som tillhandahålls av en statlig myndighet, vars verksamhet är avgiftsbelagd, är de i allmänhet avgiftsskyldiga. Två viktiga undantag finns emellertid. För expeditionsavgifter och exekutionsavgifter är såväl staten som kommunerna generellt avgiftsbefriade.

Stämpelskatteutredningen har föreslagit att statens och kommunernas avgiftsfrihet skall slopas i fråga om expeditionsavgifter vid tingsrätterna. Utredningen har redovisat några skäl till att avgiftsbefrielse normalt inte gäller för stat och kommun. För det första försvårar bestämmelser om avgiftsfrihet för vissa grupper en myndighets avgiftskalkylering och uppföljningen av det ekonomiska resultatet. Ett annat skäl är önskemålet om konkurrensneutralitet. Kunder inom den offentliga sektorn skall inte gynnas framför kunder utanför denna. Vidare anses numera att samtliga kostnader, som en myndighets verksamhet orsakar statsverket, skall bäras av denna myndighet. Härigenom får myndigheterna lättare att göra rättvisande kostnadsjämförelser mellan olika handlingsalternativ.

Utredningen menar, även om de redovisade skälen inte till alla delar gäller i fråga om tingsrätternas verksamhet, att de ändå har en sådan tyngd beträffande denna verksamhet att statens och kommunernas avgiftsfrihet bör avskaffas. Ett slopande av avgiftsfriheten skulle vidare, enligt utredningen, medföra omedelbara praktiska fördelar i form av enklare handläggningsrutiner. Nuvarande tolkningsproblem att avgöra vilka myndigheter som tillhör de avgiftsbefriadades krets skulle också undanröjas.

Förslaget att slopa avgiftsfriheten för kommunerna och landstingskommunerna tillstyrks eller lämnas utan erinran av det helt övervägande antalet remissinstanser. Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet och en tingsrätt avstyrker dock förslaget. Statskontoret ifrågasätter om inte frågans prövning, liksom för övrigt även frågan om statens avgiftsfrihet, bör anstå till dess utredningen har tagit ställning till frågan om avgiftsfriheten för stat och kommun inom hela statsförvaltningen. Landstingsförbundet anser bl. a. att förslaget innebär en direkt kostnadsöverföring från staten till landstingen som inte motsvaras av någon effektivisering eller i övrigt förbättring av verksamheten. Svenska kommunförbundet påpekar att kommunerna har en helt annan ställning som kreditgivare än andra. Kommunerna måste lämna kredit utan att kreditvärdigheten prövas. Enligt

förbundet finns det därför starka skäl som talar för att särbehandla kommunerna.

Beträffande statens avgiftsfrihet är remissutfallet mer blandat. Flertalet instanser tillstyrker utredningens förslag. Svea hovrätt, tre tingsrätter och Sveriges domareförbund avstyrker dock förslaget. Ytterligare ett par instanser uttrycker tveksamhet inför detta. Som skäl mot slopad avgiftsfrihet anføres bl. a. att det skulle innebära en onödig rundgång med statliga medel.

För egen del anser jag att de skäl som utredningen har anfört för slopad avgiftsfrihet för såväl staten som kommuner och landstingskommuner väger tungt. Visserligen har de inte fullt samma bärkraft när det gäller tingsrätterna som andra myndigheter, men de nackdelar med förslaget som har åberopats är inte sådana att förslaget inte bör genomföras. Jag förordar således, i samråd med chefen för kommundepartementet när det gäller kommunerna, att statens, kommunernas och landstingskommunernas generella avgiftsfrihet slopas. Jag vill i sammanhanget nämna att frågan om slopad avgiftsfrihet för det offentliga när det gäller exekutionsavgifter f. n. övervägs inom kommundepartementet inför ikraftträdandet av den nya utsökningsbalken.

Utredningen har dock, främst av praktiska skäl, förordat att avgiftsfriheten för staten, kommunerna och landstingskommunerna behålls när det gäller kopior och avskrifter. Enligt utredningen är flödet av sådana från tingsrätterna till andra statliga eller kommunala myndigheter stort och en avgiftsskyldighet skulle verka hindrande och dessutom medföra onödig byråkrati.

Jag delar utredningens uppfattning och föreslår att statens, kommunernas och landstingskommunernas avgiftsfrihet för kopior bibehålls.

2.4 Avgiftsfriheten för fiskeskepp m. m.

Enligt avgiftslistan, avd. II, i expeditionskungörelsen är inskrivning av förvärv av fiskeskepp eller fiskeskepp under byggnad avgiftsfri. I 14 § stämpelskattelagen (1964: 308) stadgas stämpelskattefrihet för förvärv av fiskeskepp.

Sjöfartsregistret har i en skrivelse till stämpelskatteutredningen föreslagit att såväl avgifts- som skattefriheten skall anknytas till skeppets användningsområde, yrkesmässigt fiske, i stället för såsom f. n. till skeppets art, fiskeskepp. Anknytningen till skeppets art innebär, enligt sjöfartsregistret, att om en yrkesfiskare förvärvar ett skepp, som inte är registrerat som fiskeskepp, blir förvärvet skattepliktigt, medan ett förvärv av ett såsom fiskeskepp registrerat skepp blir skattefritt, oberoende av om förvärvaren ägnar sig åt yrkesmässigt fiske. Sjöfartsregistret anser detta otillfredsställande och föreslår att skatte- och avgiftsfriheten skall gälla förvärv av skepp som antingen används eller är avsett att användas för yrkesmässigt fiske.

Utredningen har instämt i uppfattningen att skatte- och avgiftsfriheten skall anknytas till skeppets användningsområde. Utredningen anser dock att denna frihet skall begränsas till förvärv av skepp som är avsett att användas för yrkesmässigt fiske. Därmed kommer den att omfatta endast yrkesfiskares förvärv.

Även jag delar uppfattningen att skatte- och avgiftsfriheten bör knytas till skeppets användningsområde. Jag instämmer i utredningens förslag att friheten bör begränsas till förvärv av skepp som är avsett att användas för yrkesmässigt fiske. Beträffande stämpelskattfriheten kräver förslaget en ändring av 14 § stämpelskattelagen.

2.5 Uppbörd och redovisning

Enligt 25 § expeditionskungörelsen skall, om expeditionsavgifter inte erlaggs inom rätt tid, avgiftsmyndigheten göra anmälan härom till länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall driva in avgiften enligt uppbördslagens (1953:272) regler om restförd skatt och därefter redovisa ärendet till avgiftsmyndigheten. Motsvarande regler finns i stämpelskattelagen beträffande stämpelskatt som har fastställts av inskrivningsmyndighet och som inte har betalats inom rätt tid.

Stämpelskatteutredningen har konstaterat att det finns flera andra statliga avgifter, vilka liksom expeditionsavgifter får tas ut genom utmätning utan föregående dom och att länsstyrelsens medverkan inte krävs när sådana avgifter skall drivas in eller redovisas. Enligt utredningen kan sådana regler undvaras även när det gäller avgifterna vid tingsrätt.

Utredningen anför vidare att stämpelskatt i många inskrivningsärenden debiteras samtidigt med expeditionsavgifter. Det är enligt utredningen därför önskvärt att samma indrivningsregler gäller för skatten och avgiften. Domstolsverket har bl. a. till uppgift att meddela föreskrifter om uppbörd och redovisning av stämpelskatt. Utredningen menar att länsstyrelsens medverkan vid indrivning numera är onödig och föreslår att den avskaffas.

Som en konsekvens härav föreslår utredningen även att tillkommande skattebelopp skall betalas till inskrivningsmyndigheten i stället för till länsstyrelsen och att beslut om befrielse från skyldighet att erlagga restavgift vid obetydligt dröjsmål också skall fattas av inskrivningsmyndigheten.

Utredningens förslag i denna del har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser. Enligt domstolsverket bör de uppgifter som nu ankommer på länsstyrelsen i stället anförtros verket och inskrivningsmyndigheterna. Kammarkollegiet avstyrker dock förslaget. Enligt kollegiet är inkassoåtgärder en verksamhet som hittills varit helt skild från tingsrätternas uppgifter. Dessutom menar kollegiet att länsstyrelserna hittills skött denna uppgift bra och något behov av ändring har inte yppats. Malmö tingsrätt ifrågasätter om det finns tillräckliga skäl att genomföra förslaget.

Tingsrätten crinrar om att det för relativt kort tid sedan beslutades att uppbörden av statliga fordringar på rättshjälpens område i princip skulle handhas av länsstyrelserna. Att nu frånta länsstyrelserna uppbörden av en annan typ av fordringar framstår enligt tingsrätten som tveksamt.

Jag delar uppfattningen att samma indrivningsregler bör gälla för tingsrättsavgifter som för stämpelskatten. Att som föreslagits slopa vägen via länsstyrelsen vid indrivning av obetalda avgifter och skatter bör enligt min mening totalt sett innebära en rationalisering. Jag vill också påpeka att domstolsverket i sitt remissvar anfört att, om förslaget genomförs, verket kommer att överväga om motsvarande förfarande kan tillämpas på fordringar enligt rättshjälplagen. Jag föreslår därför att utredningens förslag genomförs och förutsätter att detta kan ske inom ramen för de resurser som domstolsverket förfogar över. Likaså bör de av utredningen föreslagna följdändringarna genomföras. Detta föranleder ändringar i 36 § första stycket och 37 § 1 och 2 mom. stämpelskattelagen.

Vad gäller frågan om lagrådets hörande över den föreslagna lagändringen anser jag att förslaget inte är av sådan vikt för enskilda eller från allmän synpunkt att lagrådsgranskning är påkallad.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

dels att antaga förslag till

lag om ändring i stämpelskattelagen (1964:308),

dels att godkänna

1. de riktlinjer för avgiftsuttag vid tingsrätternas målenheter och inskrivningsmyndigheter som jag har förordat,
2. att statens, kommunernas och landstingskommunernas avgiftsfrihet vid tingsrätterna slopas på det sätt som jag har förordat.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Stämpelskatteutredningens sammanfattning av betänkandet (Ds B 1980: 7) Avgifter vid tingsrätt m. m.

Stämpelskatteutredningen har till huvuduppgift att se över reglerna om stämpelskatt och expeditonsavgift. Enligt direktiven bör översynen i första hand syfta till ett förenklat och mer lättöverskådligt system. Behovet av förenklingar anges vara särskilt påtagligt i fråga om expeditonsavgifterna. Mot bakgrund härav startade utredningen sitt arbete med en översyn av expeditonskungörelsen (1964: 618, Exp.K.). Viktiga delar av Exp.K. och den därtill fogade avgiftslistan gäller uteslutande för domstolar. Störst betydelse har Exp. K. för tingsrätterna. Utredningen har ansett avsevärda fördelar vara förenade med att i en särskild förordning ta upp de avgiftsregler som avser tingsrätterna. Förslag till en sådan förordning läggs fram. Vidare föreslås en förordning om skyldighet för domsol att underrätta part om dom och slutligt beslut m. m. jämte ändringar i andra författningar som följer av huvudförslaget.

Förordningen om avgifter vid tingsrätt föreslås gälla förutom för tingsrätterna också för centralnämnden för fastighetsdata (CFD). Den särskilda förordningen om expeditonsavgift vid CFD (SFS 1975: 1129) föreslås därför upphävd.

Exp.K:s avgifter för verksamhet vid domstolarna grundas inte på mera ingående beräkningar av självkostnaderna. Från tid till annan har avgifterna schablonmässigt justerats med hänsyn till penningvärdeförändringen. Enligt direktiven skall utredningens översyn av avgiftslistan bygga på självkostnadsprincipen. Med hänsyn härtill grundas utredningens förslag till avgifter på en analys av de totala kostnaderna för handläggningen av de olika målen och ärendena. Avgifterna är alltså i fortsättningen avsedda att utgöra ersättning för dessa kostnader. Vid beställning av t. ex. ett gravationsbevis är avgiften att anse som en ersättning för tingsrättens samtliga kostnader för att ta fram detta.

Utredningen föreslår att särskilda *ekonomiska mål* ställs upp för skilda delar av verksamheten vid tingsrätterna. Fördelarna med att sådana ekonomiska mål anges är uppenbara. Frågan om kostnadstäckningsgraden kan härigenom bli föremål för beslut på politisk nivå, där olika intressen kan vägas mot varandra. Den myndighet som har ansvaret för verksamheten får vidare en klar utgångspunkt för sin ekonomiska uppföljning. De som berörs av avgifterna får en motivering för avgiftens höjd. Utredningen föreslår att domstolsverket får svara för den uppföljning av avgifterna som är nödvändig.

För den manuella verksamheten vid *inskrivningsmyndigheterna* föreslår utredningen ett ekonomiskt mål som innebär full kostnadstäckning. Liksom f. n. föreslås samma avgifter gälla för den ADB-baserade inskrivningsverksamheten som för den manuella. Utredningen föreslår vidare att avgifter skall tas ut i huvudsakligen samma ärenden som nu är avgiftsbelagda. Med angivet ekonomiskt mål har utredningen beräknat avgifterna för lagfart till 200 kr., för in-teckning till 80 kr. och för gravationsbevis till 50 kr.

Utredningen anser att i princip samma ekonomiska mål, dvs. full kostnadstäckning, också bör gälla för verksamheten vid *sjöfartsregistret*. Särskilda förhållanden gäller dock för båtregistret och registerärenden avseende

de livräddnings- och fiskeskepp. Utredningens förslag till avgiftslista har utformats med beaktande härav.

Utredningen har inte funnit det möjligt att ställa upp ett ekonomiskt mål som innebär full kostnadstäckning för all verksamhet vid tingsrätternas målenheter. Beträffande brottmål är det självklart att liksom hittills inga avgifter skall tas ut. Utredningen har analyserat arten av den övriga verksamhet som förekommer vid dessa enheter och så långt möjligt sökt skaffa sig en bild av hur kostnaderna för olika mål och ärenden fördelar sig. Utredningens överväganden har resulterat i att full kostnadstäckning kan tillämpas beträffande mål om lagsökning och betalningsföreläggande. I fråga om andra mål och ärenden föreslås att man antingen anknyter till den avgiftsnivå som skall gälla i mål om lagsökning och betalningsföreläggande eller bestämmer avgiften schablonmässigt. Förslagen innebär sammanfattningsvis följande:

- I mål om lagsökning och betalningsföreläggande skall full kostnadstäckning gälla (120 kr.).
- I förenklade tvistemål, familjerättsliga mål och allmänna domstolsärenden skall samma avgiftsnivå tillämpas som i mål om lagsökning och betalningsföreläggande.
- I dispositiva tvistemål, andra fastighetsdomstolsmål än fastighetsbildningsmål och andra vattenmål än besvärs- och underställningsmål bör en viss procentsats av självkostnaden för dispositiva tvistemål tas ut. I avvaktan på ett tillfredsställande underlag för att beräkna kostnaderna för dessa mål föreslås t. v. en schablonmässigt bestämd avgift (500 kr.).
- I ordinära konkurser skall samma avgiftsnivå tillämpas som i dispositiva tvistemål. Mindre konkurser och ackordsärenden skall vara fria från avgift.
- I övriga avgiftsbelagda ärenden vid målenhet skall samma avgiftsnivå tillämpas som i mål om lagsökning och betalningsföreläggande.

Av det ovanstående följer att en högre avgift kommer att tas ut i dispositiva tvistemål än i mål om lagsökning och betalningsföreläggande. Därför föreslås att en tilläggsavgift ($500 - 120 = 380$ kr.) skall tas ut när ett mål om betalningsföreläggande hänskjuts till rättegång eller när ett förenklat tvistemål överförs till ordinär process.

Utredningen behandlar i detta betänkande inte frågan om övergripande principer för uttag av avgifter för *kopior och avskrifter*. För avskrifter och fotokopior föreslås därför samma avgifter gälla som f. n. En nyhet är dock att en avgift föreslås för kopia av bandupptagning.

Vid beställning av enstaka kopior kan det f. n. inträffa att avgifterna är så låga att de inte täcker uppbördskostnaderna. Utredningen föreslår därför att domstolsverket bemyndigas att föreskriva, att tingsrätt inte skall ta ut avgift om den uppgår till ett så lågt belopp att kostnaderna för att ta betalt överstiger avgiften. Denna avgiftsfrihet är inte avsedd att gälla i de fall tingsrätten enligt gällande författningar skall framställa kopior på parts eller annans bekostnad vid försummelse att ge in inlagor eller andra handlingar i föreskrivet antal exemplar. Utredningen föreslår också en bestämmelse som ger domstolsverket möjlighet att föreskriva att tingsrätt utan avgift får tillhandahålla part kopia av handling som har upprättats eller införskaffats av tingsrätten.

Kritik har från flera håll riktats mot *avgiftsfriheten för staten, kommuner och landstingskommuner*. Detta har särskilt gällt kommuner och landstingskommuner. Dessutom vållar avgiftsfriheten en del tolkningsproblem. Avgiftsfrihet för staten och kommunerna är ovanlig i statlig avgiftsbelagd

verksamhet. De skäl som kan anföras mot en sådan avgiftsfrihet gäller i stor utsträckning även i fråga om verksamhet vid tingsrätt. Mot den bakgrunden föreslår utredningen att den gällande avgiftsfriheten avskaffas vid tingsrätterna. Praktiska skäl har dock fått utredningen att inte föreslå någon ändring i avgiftsfriheten såvitt avser avgifter enligt nuvarande avd. I, dvs. bl. a. för kopior.

Förutom för staten, kommuner och landstingskommuner föreligger enligt Exp.K. generell avgiftsfrihet för åtskilliga andra subjekt samt i vissa mål och ärenden. En del av de nuvarande bestämmelserna om avgiftsfrihet gäller annan verksamhet än vid tingsrätt och skall därför självfallet inte föras över till förordningen om avgifter vid tingsrätt. Andra har blivit överflödiga genom att den nya avgiftslistan är så konstruerad att avgifter skall tas ut endast i vissa angivna mål eller ärenden.

Utredningen har i detta betänkande inte tagit slutlig ställning till om stämpelmärkena skall behållas i fortsättningen. Stämpelmärken skall sålunda fortfarande användas för *uppbörd* av avgifter som tas ut i samband med ansökan i mål och allmänna domstolsärenden.

I förslaget till förordning om avgifter vid tingsrätt förenklas uppbördsbestämmelserna avsevärt. Bl. a. föreslås de särskilda föreskrifterna om påminnelseskyldighet och om sättet för indrivning upphävd. I stället skall avskrivningskungörelsens (1965: 921) bestämmelser vara tillämpliga på avgifter vid tingsrätt. Domstolsverket föreslås vidare få befogenhet som bevakningsmyndighet enligt nämnda kungörelse. Vissa ändringar föreslås också i stämpelskattelagen (1964: 308) och i stämpelkungörelsen (1964: 619).

Utredningen föreslår att talan mot beslut om avgift enligt förordningen om avgifter vid tingsrätt skall föras hos domstolsverket genom *besvär*. Enligt Exp. K. anföras besvären hos riksskatteverket.

Lösningsskyldigheten i allmänna domstolsärenden och i mål vid överrätt föreslås avskaffad. Detta ställer ökade krav på *domstols skyldighet att underrätta part* om utgången i sådana ärenden och mål. Utredningen har funnit att underrättelseskyldigheten lämpligen kan fullgöras på samma sätt som nu gäller i tvistemål vid underrätt. Underrättelseskyldigheten i överrätt bör emellertid inte omfatta den del av avgörandet som består av kopia av lägre rätts dom eller beslut. Bl. a. i syfte att uppnå enhetliga bestämmelser föreslås att parterna i brottmål skall underrättas på samma sätt som i tvistemål. De särskilda underrättelsebestämmelserna i tvistemål resp. brottmål och en del av bestämmelserna i Exp.K. om tillhandahållande av dom och beslut föreslås sammanförda i en förordning om skyldighet för domstol att underrätta part om dom och slutligt beslut m. m.

Utredningen beräknar att intäkterna av avgifter vid tingsrätt ökar från 98 milj. kr. (budgetåret 1978/79) till närmare 200 milj.kr. I sammanhanget marginella kostnadsökningar uppstår till följd av förslaget om utvidgad underrättelseskyldighet.

Sammanställning av remissyttranden

Remissyttranden har avgetts av riksdagens ombudsmän (JO), justitiekanslern (JK), riksåklagaren, domstolsverket (DV), centralnämnden för fastighetsdata (CFD), kammarkollegiet, statskontoret, riksrevisionsverket, riksskatteverket, Svea hovrätt, Göta hovrätt, Sollentuna tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Västerås tingsrätt, Falu tingsrätt, Karlskrona tingsrätt, Kristianstads tingsrätt, Ängelholms tingsrätt, Malmö tingsrätt, Halmstads tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Kristinehamns tingsrätt, Jämtbygdens tingsrätt, rättshjälpsnämnden i Malmö, Södra Allmänna Advokatbyrån i Stockholm, Västra Allmänna Advokatbyrån i Stockholm, kommittén (Ju 1979:07) för utredning av den fortsatta fastighetsdataverksamheten, konkurslagskommittén (Ju 1971:06), rättegångsutredningen (Ju 1977:06), utredningen (Ju 1972:12), angående företagsinteckning, Landstingsförbundet, Svenska bankföreningen, Svenska kommunförbundet, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges advokatsamfund och Sveriges domareförbund.

1 Allmänt om ekonomiska mål vid tingsrätterna

DV: Utredningens överväganden avseende ekonomiska mål för skilda delar av verksamheten vid tingsrätt kan DV i allt väsentligt stödja även om det kan komma att visa sig att kostnadsberäkningarna för vissa delar av verksamheten kan bli svåra att göra med tillräcklig grad av säkerhet.

Sollentuna tingsrätt: Tingsrätten anser att ändringar bör vidtas som syftar till att kostnaderna för tingsrättsverksamheten i högre grad än f. n. täcks av avgifter. Utredningens förslag är därför lämpliga som grund för författningsändringar. Det kan emellertid sättas i fråga om man inte bör gå längre mot målet till kostnadstäckning än vad utredningen gjort. Även om kostnadstäckningsprincipen inte kan gälla för alla slag av mål och ärenden vid en tingsrätt har utredningens förslag, som innebär en inkomstökning från ung. 100 milj. kr. till 200 milj. kr., mer karaktären av justering av nivåer för avgifter än en genomgripande reform på området.

Västerås tingsrätt: Beträffande de allmänna domstolarnas (och särskilt underrätternas) verksamhet har man sedan gammalt skilt mellan å ena sidan domstolarnas konfliktlösande eller i trängre mening dömande uppgift och å den andra deras ombesörjande av s. k. frivillig rättsvård. Vad gäller den förstnämnda uppgiften utgör tillhandahållandet av organ för att lösa konflikter i ett samhälle en av de ursprungliga statsfunktionerna, och även för ett modernt samhälle är denna funktion en grundförutsättning. Att för en verksamhet, som såfunda i grunden bedrivs i alla medborgares (och således statens eget) intresse, uppställa som princip att de rättssökande skall betala alla kostnader för verksamheten måste vara oriktigt. Självkostnadsprincipen måste således förkastas som grund för ett avgiftssystem avseende domstolarnas dömande verksamhet. Och att såsom utredningen gör i sina resonemang tala om ekonomiska mål för denna verksamhet ter sig helt främmande. I praktiken föreligger också ett betydande hinder mot att på domstolsområdet tillämpa självkostnadsprincipen, nämligen det förhållandet att såsom verkställda undersökningar utvisat det är så gott som ogörligt att beräkna kostnader för olika mål- och ärendegrupper.

Då det gäller den s. k. frivilliga rättsvården, dit framför allt inskrivningsärenden men även andra ärenden hör, kan inte samma principiella invändningar mot tillämpningen av en självkostnadsprincip framställas.

Falu tingsrätt erinrar om att, om utredningens förslag genomförs, självkostnadsprincipen blir tillämplig endast i undantagsfall vid bedömning av avgifterna vid tingsrätt.

Kristianstads tingsrätt: Tingsrätten har inte något att erinra mot att självkostnadsprincipen läggs till grund för avgiftslistan, såvitt angår tingsrätternas rättsvårdande verksamhet. När det gäller den dömande verksamheten, kan dock skäl anföras mot att generellt låta avgifterna grundas på denna princip. Såsom utredningen påtalat, är kostnaderna för hanteringen av mål, och då främst DT-målen, ofta höga. Om de höga kostnaderna skulle tillåtas slå igenom på avgifterna för sådana mål, skulle detta – trots rättshjälpsystemet – kunna få en på allmänheten avhållande inverkan i fråga om benägenheten att anlita domstolarna. Enligt tingsrättens mening vore en sådan utveckling ur rättssäkerhetssynpunkt olycklig; rätten sedan urminnes tid att kunna få en tvist prövad av allmän domstol får inte äventyras.

Malmö tingsrätt: Tingsrätten vill starkt ifrågasätta om självkostnadsprincipen bör vara tillämplig på domstolarnas verksamhet med hänsyn till dennas särskilda karaktär. Staten förbehåller sig i princip monopol på rättskipning och den enskilde är beroende av domstolarnas medverkan om han skall komma i åtnjutande av det skydd som lagarna ger honom. Det ter sig då inte särskilt naturligt att säga att den rättssökande allmänheten "utnyttjar" domstolarna eller "föranleder" verksamheten där. Avgifterna vid domstolarna bör därför enligt tingsrättens uppfattning inte relateras till de kostnader som verksamheten förorsakar utan liksom nu bestämmas schablonmässigt. Därvid bör bl. a. beaktas behovet att förebygga processmissbruk.

Enligt tingsrättens mening kommer ett genomförande av utredningsförslaget också att föranleda omfattande och besvärliga kostnadsberäkningar. Tingsrätten avstyrker att avgifterna skall relateras till ekonomiska mål.

Halmstads tingsrätt: Att bestämma ett ekonomiskt mål utifrån kostnadstäckningsprinciper förutsätter att man vid en så heterogen verksamhet som en tingsrätt kan särskilja kostnaderna för olika grenar. Vad utredningen har anfört visar vilka svårigheter som därvid möter. I själva verket synes något så när tillförlitliga uppgifter ha kommit fram endast beträffande några avgränsade typer av massärenden. I övrigt har man varit tvingad att tillgripa schabloner. Tingsrätten har full förståelse för svårigheterna men kan inte underlåta att påpeka att en av fördelarna med att sätta upp ekonomiska mål, nämligen att möjliggöra politiska beslut om kostnadstäckningsnivån, därigenom inte annat än delvis kan uppnås.

Rättegångsutredningen delar den i betänkandet framförda uppfattningen att ekonomiska mål för verksamheten vid domstol bör fastställas.

Västra Allmänna Advokatbyrån anser det rimligt att den enskilde vid utnyttjandet av domstolarnas tjänster vid inskrivningsväsendet och liknande skall bidra till de faktiska kostnaderna. Förslaget i denna del tillstyrks. Däremot ifrågasättes om den föreslagna principen om självkostnad bör tillämpas beträffande den dömande verksamheten. Därest anlitaandet av domstolarna i deras dömande verksamhet skall vara förenat med kostnader, som helt eller delvis skall uppfylla självkostnadsprincipen, synes risk föreligga att den enskildes förtroende för domstolarna rubbas. Den dömande verksamheten tillvaratar också det allmännas bästa och samhäl-

lets nytta av kontroll, vilket torde vara omöjligt att ekonomiskt värdesätta. Med ett hänsynstagande till självkostnadsprincipen synes även den dömande verksamhetens självständighet kunna äventyras.

Svenska sparbanksföreningen anser att kostnadstäckningsprincipen inte får drivas för långt när det gäller domstolarnas verksamhetsområden. Det måste vara en grundläggande regel i en demokrati att samhället tillhanda-håller medborgarna rättsvärd till rimliga kostnader.

Sveriges domareförbund: Förbundet ifrågasätter lämpligheten av att den dömande verksamheten görs till föremål för ekonomiska överväganden. Förbundet ifrågasätter också varför sådana krav bör uppställas just för tingsrätternas verksamhet men inte när det gäller andra organ inom den dömande verksamheten, såsom exempelvis förvaltningsdomstolarna. Förbundet bestrider att det föreligger behov av ytterligare kostnadsberäkningar. Tidigare undersökningar har lämnat bristfälliga resultat och det kan förmodas att vidare ansträngningar kommer att ge ett ungefärligen likartat utfall.

2 Avgiftfrihet för staten, kommuner och landstingskommuner

DV, Falu tingsrätt, rättegångsutredningen och Södra Allmänna Advokathyrån tillstyrker att avgiftsfriheten för staten, kommunerna och landstingskommunerna upphör.

Statskontoret ifrågasätter om det är lämpligt att genomföra den föreslagna ändringen innan utredningen behandlat frågan om avgiftsfrihet vid statliga myndigheter i hela dess vidd.

RRV tillstyrker utredningens förslag. Detta torde enligt verket leda till ett bättre kostnadsansvar i och med att myndigheter och motsvarande organ noggrannare prövar vilka åtgärder som skall vidtas.

Svea hovrätt: Förslaget har inte den tyngd som utredningen vill göra gällande. Väl kan det synas rimligt att kommunerna betalar samma avgifter som övriga kårande och sökande. Att staten skulle göra det förefaller emellertid vara en onödig rundgång med statliga medel. Avgiftsfriheten för staten bör därför bestå.

Stockholms tingsrätt tillstyrker utredningens förslag. Det är tingsrättens förhoppning att många mål om lagsökning och betalningsföreläggande avseende bagatellartade fördringsanspråk därigenom skall falla bort.

Kammarkollegiet: Principen, att samtliga kostnader, som en myndighets verksamhet orsakar statsverket, skall bäras av denna myndighet, har under senare decennium vunnit insteg i statsförvaltningen. Principen kan svårligen genomföras konsekvent och förorsakar utan tvekan staten ökade kostnader. Kollegiet finner emellertid inte anledning att i detta sammanhang närmare kritisera systemet. Kollegiet lämnar därför förslaget utan ytterligare erinran.

Västerås tingsrätt: Tingsrätten har ej någon erinran mot att avgiftsfriheten för kommuner och landsting avskaffas. Tvärtom har tingsrätten fått den erfarenheten att det föreligger ett behov av avgift för att avhålla dessa myndigheter från att ta domstolarnas resurser i anspråk för bagatellartade krav. Då det gäller avgiftsfriheten för staten ställer sig tingsrätten däremot tveksam till om det är motiverat att avskaffa den. De av utredningen redovisade skälen till att även staten i allmänhet har att utge avgift inom statlig verksamhet synes inte äga tillämpning inom domstolsverksamheten. Vad som anförs om tolkningsproblem och enklare handläggningsrutiner saknar nämnvärd betydelse.

Karlskrona tingsrätt: Avskaffandet av avgiftsfriheten för stat, kommun och liknande subjekt skulle onekligen avlägsna vissa tolkningsproblem. Som utredningen påpekat skulle emellertid betalning av avgifter, som slutligen skulle bäras av det allmänna, bli tämligen meningslös. Dessutom ökas därigenom onödigtvis tingsrätternas uppbörd och redovisning av medel. Tingsrätten tvivlar på att fördelarna med den föreslagna ordningen överväger nackdelarna.

Malmö tingsrätt avstyrker förslaget om avgiftsskyldighet för staten men anser sig kunna tillstyrka att kommuner och landstingskommuner blir avgiftsskyldiga.

Halmstads tingsrätt: Förslaget att med vissa undantag upphäva avgiftsfriheten för staten och andra offentliga organ är principiellt riktigt och kommer att avsevärt underlätta handläggningen genom att besvärliga tolkningsproblem bortfaller.

Göteborgs tingsrätt: Förslaget att slopa avgiftsfriheten för staten, kommuner, landstingskommuner m. fl. är enligt tingsrättens mening angeläget för att skapa ett kostnadsmedvetande hos många statliga och kommunala myndigheter, som f. n. ofta anlitar rättsväsendet även för helt obetydliga krav.

Kristinehamns tingsrätt: En avgiftsbeläggning som nedbringar antalet kommunala ansökningar om betalningsföreläggande kan medföra den nackdelen att färre betalningstvister kommer att leda till uppgörelse, vilket kan skada den allmänna betalningsmoralen. Tingsrätten anser bl. a. med hänsyn härtill att kommun och landsting skall förbli fria från avgift, liksom staten utom statliga bolag.

Landstingsförbundet: Enligt utredningens förslag åläggs landsting och kommuner avgiftsskyldighet för ärenden vid tingsrätt m. m. Detta medför en direkt kostnadsöverföring från staten till landstingen som inte motsvaras av någon effektivisering eller i övrigt förbättring av verksamheten. Med utgångspunkt från de allmänna ekonomiska förutsättningarna och de krav som förs fram om begränsning av de kommunala utgiftsökningarna kan förbundsstyrelsen inte tillstyrka förslaget.

Svenska kommunförbundet: Styrelsen finner det anmärkningsvärt att utredningen utan närmare granskning lägger ett dåligt underbyggt påståen- de om missbruk till grund för förslag om slopande av nuvarande avgiftsfri- het i samband med betalningsföreläggande o. d. Visserligen är statistiken på området dålig men undersökningar saknas inte. Av domstolsverket företagen undersökning vid Göteborgs tingsrätt framkom att antalet betal- ningsförelägganden från offentligt rättsliga subjekt i förhållande till totalan- talet utgjorde 13%. Det sökta beloppet utgjorde 13% av totalbeloppet. Detta visar enligt styrelsen att de offentligt rättsliga subjekten gör en lika noggrann prövning av sina ärenden som de privaträttsliga. Utredningens hänvisning till en skrivelse från Arvika tingsrätt har föranlett förbundet att tillfråga berörda kommuner om deras rutiner vid betalningsförelägganden. Av svaren framgår att kommunerna gör en noggrann undersökning innefat- tande bl. a. kontakt med sociala myndigheter och kronofogden. Det sökta beloppet ligger genomsnittligt på omkring 850 kr. för år 1979. Beloppet kan inte betecknas som "bagatellartat".

Kommunerna har i här aktuellt avseende en helt annan ställning än andra kreditgivare. I de fall kommunerna lämnar kredit måste detta ske utan att kreditvärdigheten prövas. Vidare måste kommunerna till följd av lagstiftning, sociala eller andra skäl fortsätta sina "leveranser" även sedan gäldenären visat betalningsvilja eller -oförmåga. Enligt styrelsens upp-

fattning finns det därför starka skäl som talar för att särbehandla kommunerna i här aktuellt sammanhang. Styrelsen avstyrker därför utredningens förslag att avskaffa den nuvarande avgiftsfriheten.

Sveriges domareförbund: Förbundet tillstyrker utredningens förslag att gällande frihet att erlägga ansökningsavgift avskaffas vad gäller kommuner och landstingskommuner. Däremot delar förbundet inte uppfattningen att avgiftsfriheten avskaffas även för staten, enär detta enligt förbundets mening skulle leda till övervägande negativa effekter. Framför allt skulle en sådan ordning innebära nya rutiner och arbetsuppgifter vid flera statliga myndigheter utan någon ekonomisk nytta för den sammantagna statliga verksamheten. Förbundet är medvetet om att det ibland, särskilt i inskrivningsärenden, kan vara svårt att avgöra om visst subjekt ej omfattas av avgiftsfriheten, men detta problem får anses vara av mindre betydelse vid jämförelse med de onödiga kostnader som skulle uppkomma om avgiftsfriheten slopades.

